

2012

BUFFERBEKKEN, Torhout

Resultaten
Archeologisch
Proefonderzoek
Ieperse Heerweg -
Vredelaan, Torhout

Dieter Verwerft,
Griet Lambrecht,
Jari Hinsch Mikkelsen

Titel:

Resultaten archeologisch proefonderzoek Bufferbekken, Torhout

Opdrachtgever:

Stad Torhout

Locatie:

Ieperse Heerweg – Vredelaan, Torhout

Periode:

16-20 april 2012

Versie:

Eindrapport

Auteurs:

Dieter Verwerft, Griet Lambrecht en Jari Hinsch Mikkelsen

Raakvlak:

Komvest 45

8000 Brugge

T +32 [0]50 44 50 44

F +32 [0]50 61 63 67

E info@raakvlak.be

www raakvlak.be

Veldmedewerkers:

Thomas Lajos Lagauw, Jurgen Van de Walle, Serge Van Liefferinge, Charlotte Verhaeghe & Maritsa Verstraete

Technische ondersteuning:

Nico Inslegers

© Raakvlak, mei 2012

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Raakvlak.

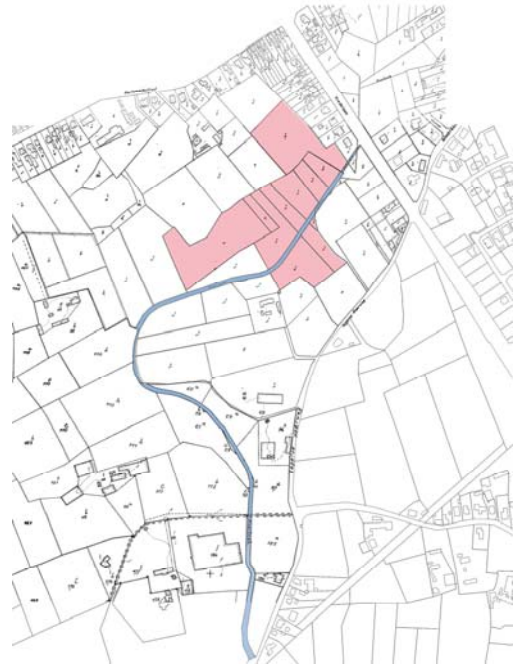
1.	Inleiding	3
2.	Onderzoeksvragen	4
3.	Historische situering	5
3.1.	Historische bronnen	5
3.2.	Cartografische bronnen	5
4.	Bodemkundige situering	6
4.1.	De bodemprofielen	7
4.2.	Interpretatie	10
5.	Veldwerk	12
5.1.	Methodologie	12
5.2.	Resultaten	12
5.3.	Veldprospectie	14
6.	Besluit	15
7.	Bibliografie	15

1. Inleiding

Naar aanleiding van verbeteringswerken langs de koebeek in Torhout voert Raakvlak tussen 16 en 20 april 2012 een archeologisch proefonderzoek uit. Naast een verbreding van de Koebeek tussen de Vredelaan en de Ieperse Heerweg voorziet het project ook in de aanleg van een twee hectare groot bufferbekken. Dit moet wateroverlast in de toekomst vermijden. Ter hoogte van het bufferbekken betekent dit een aanzienlijke verstoring van het archeologisch bodemarchief (zie *bijlage 1*).

Om te voldoen aan de eisen van onderzoek in een fluviale context (beekdal), wordt het archeologisch personeel bijgestaan door een bodemkundige. Archeologische proefsleuven over de gehele oppervlakte van het toekomstig bufferbekken worden gecombineerd met pedologische (of bodemkundige) boringen. In samenwerking met de heemkundige kring van Torhout worden een aantal akkers langs de Koebeek geprospecteerd.

Het archeologisch onderzoek heeft tot doel het inventariseren en waarderen van potentieel archeologisch erfgoed, dat door de geplande werken wordt verstoord. De resultaten worden geëvalueerd om de voordien ongekende, archeologische waarde van het bodemarchief vast te stellen en indien nodig een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving aan te bevelen.

Fig. 1: Projectgebied (rood) en Koebeek (blauw) op de kadastrakaart

Fig. 2: Sferopname van het projectgebied

2. Onderzoeksvragen

Op basis van het werk van Gerritsen (2004) en Rensink (2008) worden enkel onderzoeksvragen naar voor geschoven:

- In het beekdal worden fenomenen verwacht die verband houden met het gebruik van het gebied in (pre-)historische tijd in de nabijheid van nederzettingen. Voorbeelden zijn voordes, bruggen, dumpzones, visvoorzieningen, deposities en veenwegen.
- Bovendien vormen laag gelegen delen van het landschap langs beken belangrijke jachtgronden voor de mensen uit het Mesolithicum. Kleine kampementen en voorwerpen die met deze jacht samenhangen kunnen eveneens in het gebied worden aangetroffen.
- De resten kunnen in principe in heel het plangebied voorkomen. Kleine kampementen en voorwerpen die samenhangen met de jacht kunnen vooral op de hoger gelegen gronden worden verwacht, terwijl afvaldumps, voordes, deposities, bruggen, e.d.m. voornamelijk in de lager gelegen zones worden verwacht. De aanwezigheid van dergelijke complextypes is door ouder onderzoek reeds bevestigd.

3. Historische situering

3.1. Historische bronnen

Het projectgebied ligt net buiten het historische centrum van de stad Torhout. De officieuze hoofdstad van het houtland kent een eeuwenlange geschiedenis. Op basis van opgravingen aan de Sint-Pietersbandenkerk (Huyghe, 2010) weten we dat die geschiedenis reeds in de Romeinse periode aanvangt.

De Ieperse Heerweg speelt een belangrijke rol in het verleden van Torhout. De weg vormt de verbinding tussen Torhout en Ieper en speelt een belangrijke rol tijdens de jaarmarkten in de 11e en 13e eeuw (Mestdagh, 2000, 2002). Volgens Maurits Pyck (1990, 38-39) wijst de rechtlijnigheid en het feit dat ze door Ieper verder loopt naar de Kemmelberg op een Keltische oorsprong.

In 1966-1967 wordt het tracé van de Ieperse heerweg doorsneden door de nieuw ring rond Torhout (de Vredelaan of R34) (inventaris.vioe.be).

3.2. Cartografische bronnen

De Ieperse Heerweg is zowel op de Heraldische Kaart van het Brugse Vrije (1566-1571) opgesteld door Pieter Pourbus als op de Kabinetskaart (1770-1777), opgemaakt door de graaf van Ferraris te herkennen. Op de kaart van Pourbus (zie fig. 3) zien we verschillende hoeves langs de baan, maar de Koebeek is niet afgebeeld. Op de Kabinetskaart is het tracé van de Koebeek we duidelijk te volgen. Het tracé stemt in grote mate overeen met de huidige loop van de beek. Het projectgebied is op de Kabinetskaart herkenbaar als een akker binnen een gesloten landschap.

Fig. 3: Het projectgebied op de Heraldische Kart van het Brugse Vrije (1: centrum Torhout, 2: projectgebied)

Fig. 4: Het projectgebied op de Kabinetskaart

4. Bodemkundige situering

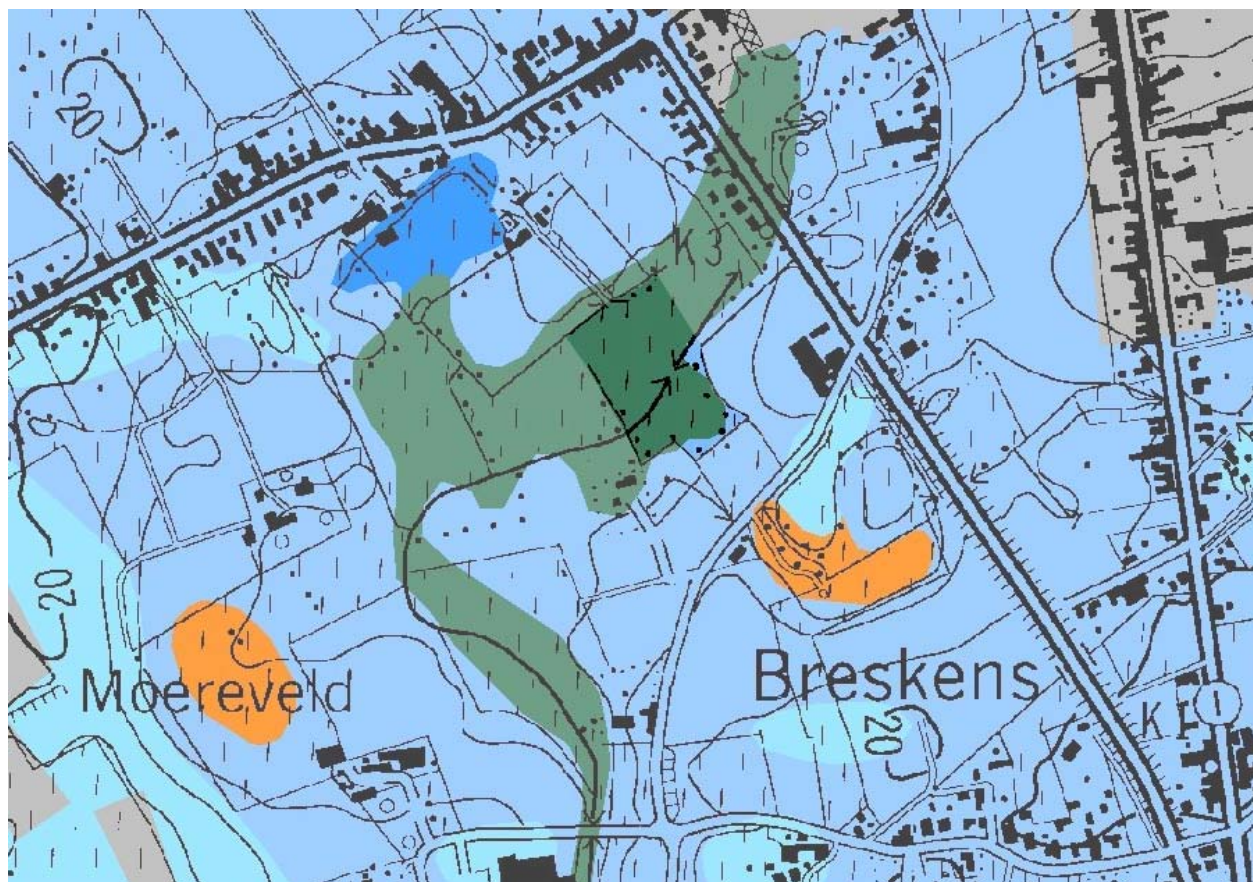

Fig. 5: Aanduidng van het projectgebied op de bodemkaart (giswest.be)

Het geproefsleufde terrein is integraal in de alluviale vlakte van de Koebeek gelegen (Efp: groen gebied). Deze zeer sterk gleiige gronden met reductiehorizont en zonder profielontwikkeling hebben een kleiig textuur. Ten noorden van alluviale vlakte bevinden zich matig droge gronden met een sterk gevlekte (of met verbrokkelde) textuur B horizon en een lemig zand textuur (code Scc). Dergelijke gronden worden omschreven als uitgeloopte bodems (Van Ranst en Sys, 2000). Ten zuiden van het geproefsleufde deel van de alluviale vlakte zijn de bodems gekarteerd als matig natte gronden met een lemig zand textuur en met een zwakke of zonder profielontwikkeling.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd er in de omgeving ook een pedologisch onderzoek uitgevoerd. Verder werden aan beide oevers een reeks landschapsboringen uitgevoerd met een edelmanboor van 7cm.

4.1. De bodemprofielen

Enkele van de 13 bestudeerde bodemprofielen worden hier in detail besproken.

De moederbodem in **profiel 1 in sleuf 1** ligt 78 cm onder het maaiveld. Deze heeft een textuur van lemig zand en een grijze kleur met veel roestbruine oxido-reductie vlekken. Hier en daar komen witte vlekken voor. Deze vlekken kunnen opgevulde biogalerijen zijn of deel uit maken van een zeer onregelmatige prismastructuur. Op de horizontale sectie (*zie fig. 6D*) zijn de witte vlekken zichtbaar, alsook een glauconiethoudende groene vlek. Uit de boringen blijkt dat dergelijke sedimenten domineren. Vanaf 65-78 cm diepte is de bodem gedomineerd door gestratificeerd overstromingssediment afgezet door de Koebeek bij hoogwaterstanden. In deze overstromingssedimenten ontwikkelt zich een oud loopvlak tussen 46-65 cm onder het maaiveld. Centraal in deze horizont bevindt zich een roestbruine laag die wijst op actieve fluviaatiele processen. Tussen 38-46 cm diep is er een beige sediment dat vermoedelijk wijst op een nog actiever overstromingsmilieu. Waarschijnlijk bestond deze fase uit een dikker sedimentpakket, maar door bewerking en/of bioturbatie van de bovenste laag is de stratificatie hier verdwenen. De bovenste laag, vanaf het maaiveld tot 38 cm diepte, bestaat uit een homogene bruine bodem. Het sediment is gedeeltelijk door de beek afgezet op natuurlijke wijze aangezien deze laag over het hele terrein kan herkend worden. Lokaal langs de beek is de laag dikker zoals ter hoogte van profiel 1 door het aanleggen van een bescheiden zomerdijk.

Profiel 3 (*zie fig. 7*) is centraal gelegen in de eerste sleuf. Doordat hier geen grond is gestort in verband met het aanleggen van een zomerdijk is de huidige oppervlaktehorizont amper 12 cm dik. Deze rust op een begraven in gestratificeerd fluviaatiel sediment ontwikkelde oppervlaktehorizont (12-29cm). Vanaf 29-42 cm is het fluviaatiele karakter van het sediment zeer duidelijk en is de textuur kleilig. Aan de ondergrens van deze horizont is er een lithologische discontinuïteit naar het met oxidoreductie gevlekt, grijs, lemig zand.

In **profiel 4**, in het begin van sleuf 2, is de grens tussen de alluviale klei en het onderliggende lemig zand zeer duidelijk (*zie fig. 8*). De zandige afzetting duikt naar beneden. Dit is misschien het resultaat van alluviale erosie aan de rand van de Koebeek.

Centraal in de tweede sleuf zijn er geen alluviale sedimenten doordat de zandige opduiking vrij hoog komt. De oppervlaktehorizont heeft een vrij scherpe ondergrens, wat doet vermoeden dat de bodem toch enkele keren geploegd is geweest. Het gebrek aan bodemontwikkeling in het zandige sediment kan het resultaat zijn van erosie of zandexploitatie.

Op het einde van de sleuf (verst verwijderd van de Koebeek) duikt het zandige materiaal weer naar beneden. De perceelsgrens valt samen met de natste zone. Vermoedelijk liep hier vroeger een kleine zijbeek.

Sleuf 1: P1

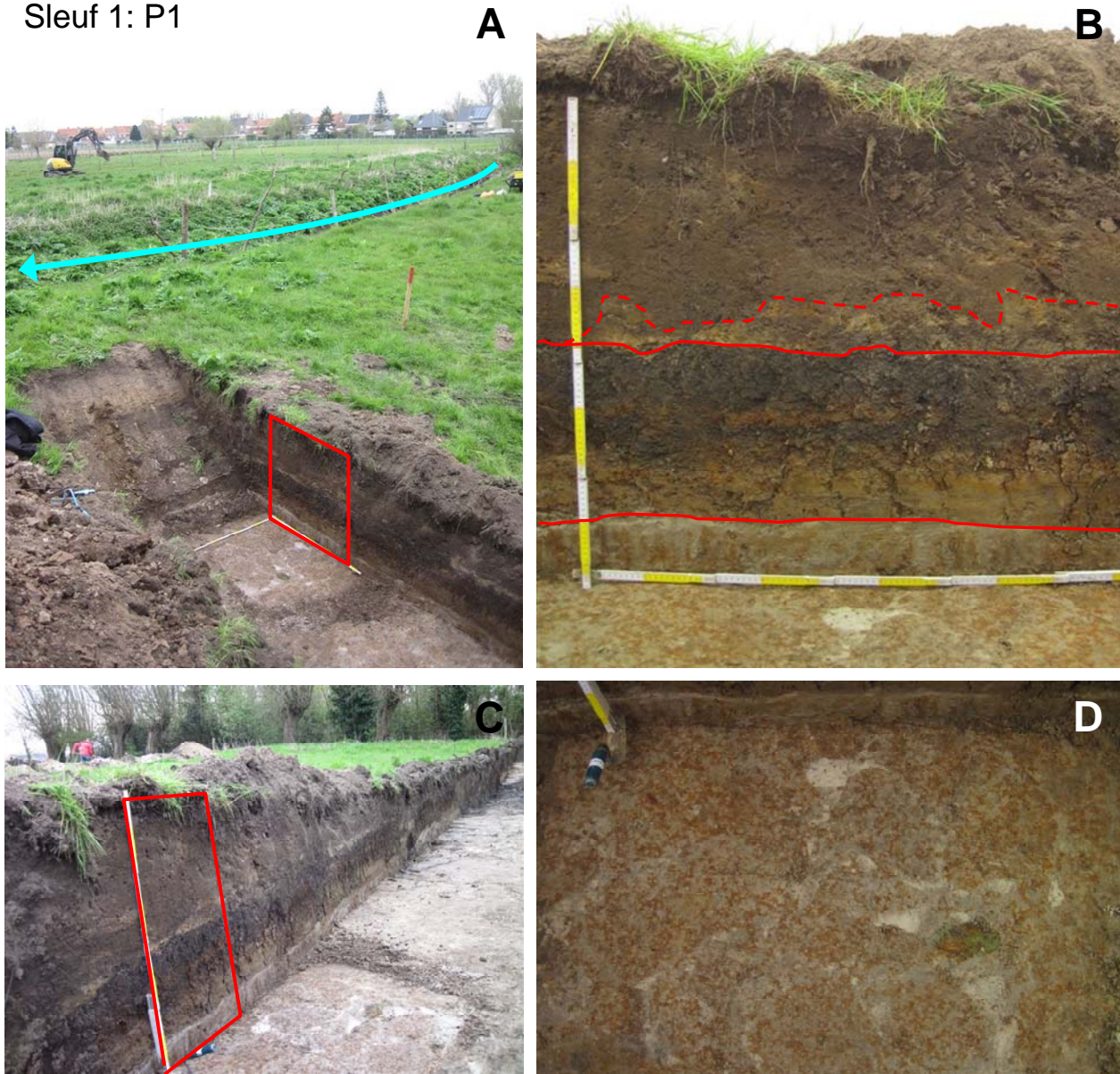

Fig. 6: Sleuf 1 profiel 1

Sleuf 1: P3

Fig. 7: Sleuf 1 profiel 3

Sleuf 2: P4

Fig. 8: Sleuf 2 profiel 4

Fig. 9: Sleuf 2 profiel 4

4.2. Interpretatie

Het bodemlandschap dat door de proefsleuven wordt aangesneden is een natte tot zeer natte alluviale bodem die voornamelijk uit klei is opgebouwd en tot een recent verleden regelmatig overstroomde. Het is mogelijk dat de zomerdijken aangelegd aan de beekoevers voldoende bescherming bieden en dat er vandaag geen overstromingen meer plaats vinden.

Op basis tot de stratificatie die aanwezig is op geringe diepte, is het aannemelijk dat, tot maximaal enkele tientallen jaren geleden, de weides ten zuiden van de beek nog steeds deel uitmaakten van het actieve alluviale overstromingsgebied.

De weides ten zuiden van de Koebeek (die met proefsleuven zijn onderzocht) maken, zoals de bodemkaart aantoont, deel uit van de alluviale vlakte. Het bodemonderzoek wijst uit dat deze weides door ontginning van het onderliggende zand zodanig laag zijn komen te liggen dat ze overstromd raakten en er een alluviaal sedimentpakket werd op afgezet. Dit kan enerzijds de inhamachtige vorm van de alluviale-terrestische grens verklaren op deze plaats, anderzijds biedt dit ook een betere bewaring van de stratificatie aan de zuidkant in vergelijking met die aan de noordkant. De kleine alluviale inham op minder dan 50 m stroomafwaarts van het onderzoeksgebied (linkeroever) is mogelijk van dezelfde antropogene aard.

De originele bodem is met andere woorden grotendeels verdwenen. Dit heeft een negatieve impact op de bewaring van het archeologisch bodemarchief.

Als gevolg van de zandontginning is deze zone overstroomd door de Koebeek en zijn er alluviale sedimenten afgezet. Deze sedimenten zijn gekenmerkt door vele roestvlekken, een zware kleiige textuur en een duidelijke stratificatie. Het is dus duidelijk dat ze zijn afgezet in een periode waarin regelmatig overstromingen voorkwamen. Aan de noordkant van de Koebeek zijn er geen directe of indirecte sporen van zandwinning. De bodemmorfologie wijst er op dat de alluviale meandering hier tijdens het holoceen actief is geweest. Dit stemt overeen met de bodemkaart. De beek loopt vandaag langs de zuidelijke rand van de alluviale vlakte.

Pas als gevolg van het aanleggen van een zomerdijk zijn de overstromingen van de onderzoekszone opgehouden, hoewel de weides nog steeds tamelijk nat zijn.

5. Veldwerk

5.1. Methodologie

Het veldwerk vindt plaats tussen 16 en 20 april 2012. Het team bestaat uit twee archeologen, bijgestaan door een bodemkundige, twee veldmedewerkers, een stagiaire en twee vrijwilligers. Op deze manier kon het booronderzoek simultaan met het proefsleuvenonderzoek plaatsvinden.

Op de percelen waar de bufferbekkens gegraven worden zijn 14 sleuven getrokken (zie *bijlage 1*). Deze sleuven met noordwest-zuidoostelijke oriëntering houden rekening met de ligging van de Koebeek en de perceelsgrenzen. Tijdens het onderzoek worden alle sporen geregistreerd, gefotografeerd en ingemeten met een totaalstation.

Fig. 10: Overzicht van de noordelijke helft van het geproefsleufde terrein

Langs de oevers van de Koebeek zijn 9 boringen geplaatst. Deze informatie wordt aangevuld met 13 bodemprofielen, verdeeld over 7 sleuven.

5.2. Resultaten

In de sleuven zijn zeer weinig archeologisch relevante sporen aangetroffen. In **sleuf 1** zijn twee recente verstoringen aangetroffen, één van deze sporen is de aanleg sleuf van een waterleiding. In **sleuf 2** is een rond, eerder ondiep spoor (**spoor 3**) (zie *fig. 7 en 8*) aangetroffen waaruit een scherp rood aardewerk met loodglazuur (late 15de eeuw of later) en enkele fragmenten baksteengoed zijn gerecupereerd.

In **sleuf 3** is een recente gracht (**spoor 7**) aangetroffen, die een kleine gracht (**spoor 8**) oversnijdt (zie *fig. 9 en 10*).

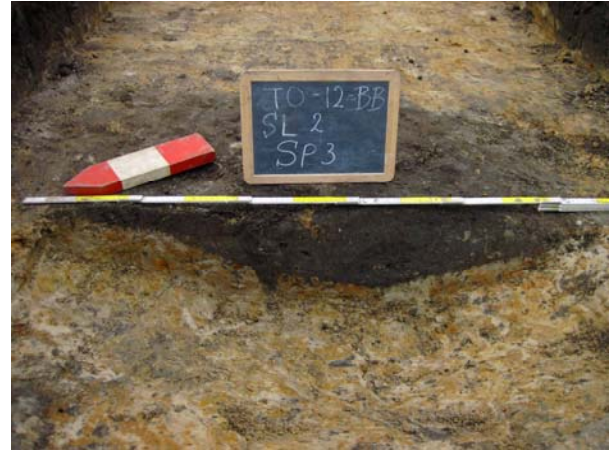
Een ondiepe gracht (**spoor 13**) in **sleuf 5** kan niet gedateerd worden, maar lijkt qua vulling sterk op S8.

In **sleuven 6,7 en 8** zijn geen sporen aangetroffen. Bij het aanleggen van sleuf 7 is een fragment tefriet gevonden. In **sleuf 9** bevindt zich een recente vergraving die ook in **sleuf 10** wordt aangetroffen. Dit recente spoor bevat dezelfde waterleiding die door sleuf 1 loopt. In **sleuf 10** dagzoomt een gracht (**spoor 19**) met een vulling van homogene grijze vette klei met kleine oxidoreductie vlekken.

In **sleuven 11 tot 14** zijn enkel recente verstoringen aangetroffen.

Fig. 11: Sleuf 2 spoor 3 (grondvlak)

Fig. 12: Sleuf 2 spoor 3 (coupe)

Fig. 13: Sleuf 3 spoor 8 (grondvlak)

Fig. 14: Sleuf 3 spoor 8 (coupe)

5.3. Veldprospectie

In aanvulling op proefsleuvenonderzoek en het booronderzoek werden er ook, op initiatief van de werkgroep Archeologische Prospectie van de heemkundige kring van Torhout op een aantal velden in de buurt geprospecteerd. Hiervoor werden de interessantste akkers uitgekozen (*zie bijlage 2*). Enkele akkers zijn vroeger al zwaar verstoord of afgegraven.

De prospectievondsten komen uit de periode late middeleeuwen of later. De aardewerkfragmenten zijn erg verweerd en zien er niet uit alsof ze pas opgeploegd zijn. Het is niet mogelijk het onderscheid te maken tussen scherven die opgeploegd zijn uit een spoor en al geruime tijd in de ploeglaag verblijven of scherven die met de bemesting zijn meegekomen.

Naast zeer veel baksteenfragmenten is er vooral rood aardewerk met loodglazuur, steengoed fragmenten, enkele 19de eeuwse pijpfragmenten (witte en rode fragmenten) opgeraapt.

Naast deze vondsten zijn ook volgende opmerkelijke artefacten:

- een geweerkei
- enkele musketkogels
- een witte en een oranje scherf die, te zien aan de vorm van de rand en het type baksel, vermoedelijk van Romeinse makelij zijn.

Fig. 15: Geweerkei

6. Besluit

Geen enkele van de vooropgestelde onderzoeksvragen heeft een antwoord gekregen. Het gebied heeft, mede door zijn bodemkundige gesteldheid, weinig aantrekking uitgeoefend op de mens in het verleden. De aangetroffen sporen wijzen op het *off-site* karakter van het gebied.

De sporen zijn niet van die aard dat een vervolgonderzoek geadviseerd wordt. Wel willen wij u wijzen op het decreet op de bescherming van het archeologisch patrimonium van 30 juni 1993 (en latere wijzigingen en uitvoeringsbesluiten), wat o.a. aangifte van eventuele vondsten inhoudt, indien er tijdens de werken toch nog onverwachte vondsten zouden worden aangetroffen.

7. Bibliografie

Gerritsen, F.A, Rensink, E. (eds), 2004: *Beekdallandschappen in archeologisch perspectief. Een kwestie van onderzoek en monumentenzorg*, Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten).

Huyghe, J., 2010: Hoek *Beerstraat-Breidelstraat*, Brugge (onuitgegeven rapport).

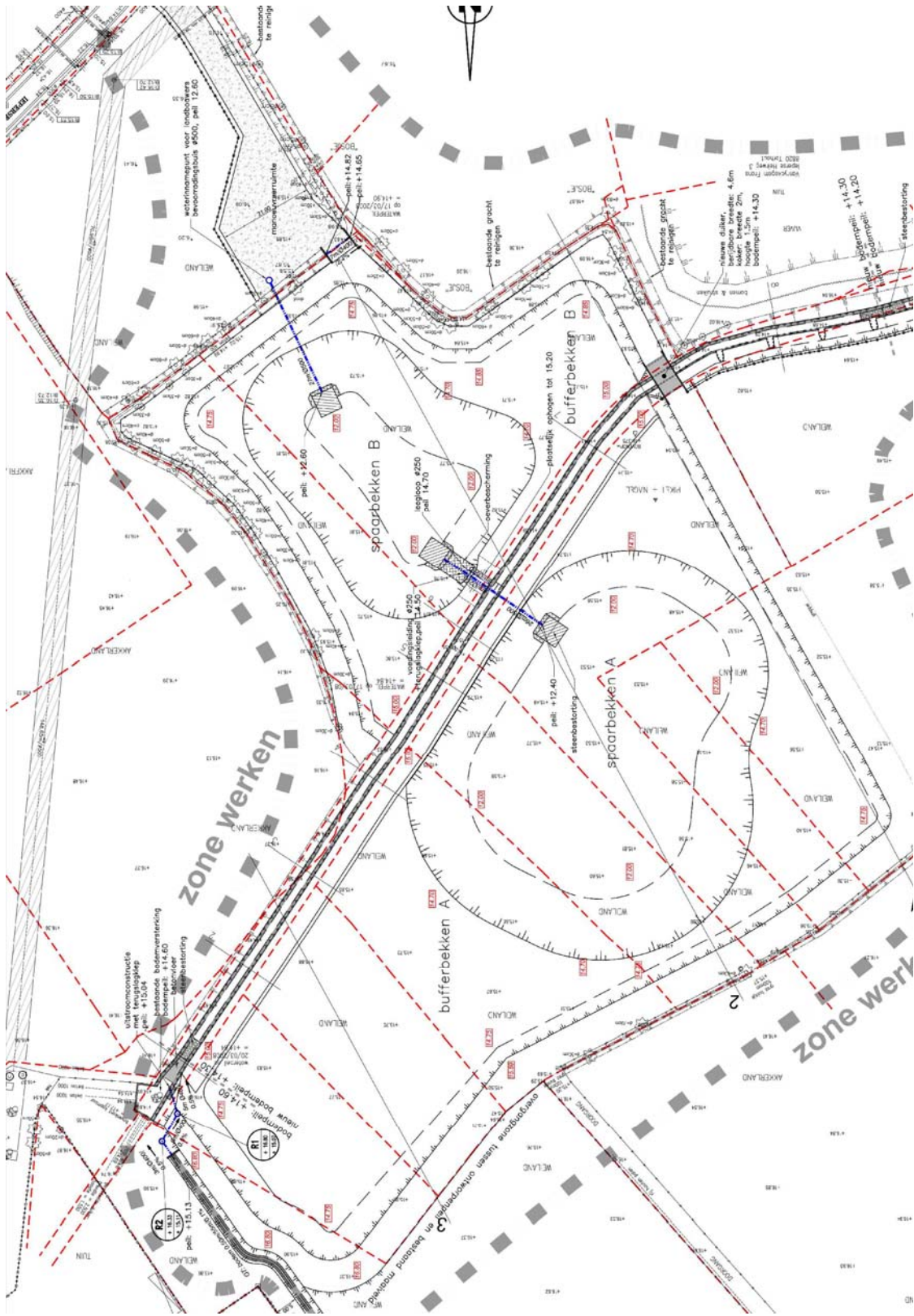
Pyck, M., 1990: *Keltische wegen en Gallo-Romeinse aquaducten tussen Leie en Noordzee*, Torhout.

Rensink, E., 2008: *KNA Leidraad Beekdalen in Pleistoceen Nederland*, Amersfoort.

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/12746>

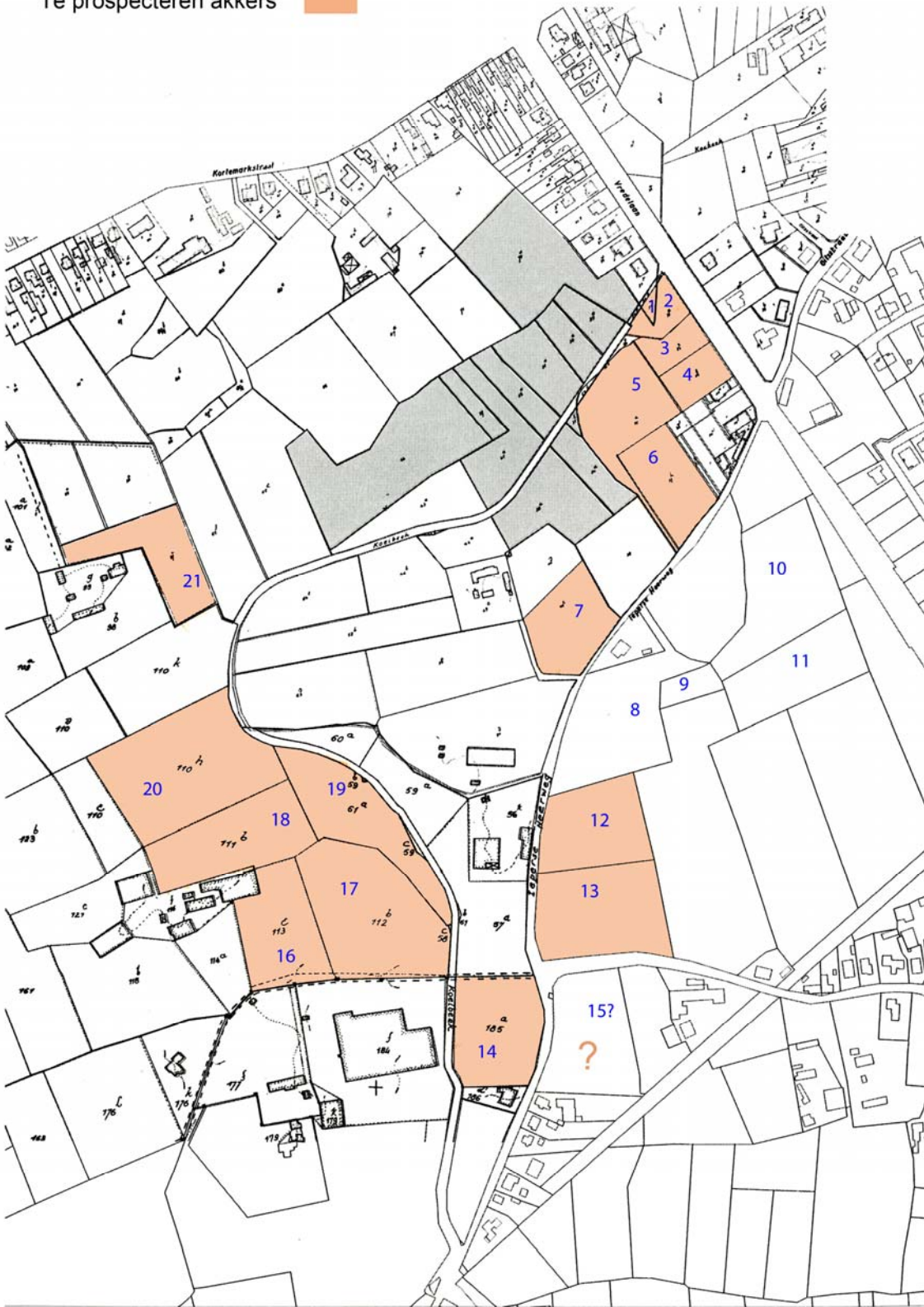

8. Bijlagen

Bijlage 1: Afbakening van de geplande werken

Te prospecteren akkers

Bijlage 2: Overzicht van de geprosecteerde akkers

Legende

- Proefsleuf
- Recente verstering
- Natuurlijke laag
- Sporen
- Omtrek projectgebied

